

E S Z T E R G O M

Szubjektív előszó – írom címként, hogy ne lehessen kifogásolni elfoglaltságomat. Kétségtelen, hogy úgy csöppentem a témába, hogy alig ismertem az előzményeket és a mai helyzetet, és az is igaz, hogy a tragikusnak ítélt mai állapot nem mindig kifejezetten ártó szándék eredménye; de lehet-e vitatni annak a benyomásnak a jogosságát, amelyet esztergomi kóborlásom tett rám: *elátkozott város* – lüktetett bennem önkéntelenül a szó, amelyet aztán a helyzetet ismerő beszélgetőtársaimtól nemegyszer hallottam vissza.

Elátkozott város! Talán a leginkább minden magyarországi sors-társa között, mert Esztergom *királyi város!* Főváros a történelem jogán és szakrális központ a mai napig akkor is, ha természetesnek vesszük, hogy az egyházi adminisztráció sem működhet máshonnan, mint Budapestről. Királyi város, mint – nem jut eszembe megfelelőbb hasonlat: – Karthágó vagy Ninive, csak az a kultúra, amely a várost létrehozta, ma is létezik. Nem egy másik, idegen vagy ellenséges civilizáció települt a romokra, a falakra, amelyeket éppen azért kellett birtokolni és újra meg újra lerombolni, mert ez a hely fontosabb volt a többinél. Rombolták tatárok és törökök, és még alaposabban keresztények és magyarok. De a város minden pusztítás ellenére megvan; fennmaradt folyamatosan, mint eleven élet színhelye; ha elnyomorodva, lefokozva, kulturális korlátok közé szorítva is – Esztergom létezik; a városban kóborló ember átélheti, hogy elátkozott állapotban, meggyőzve várja a megváltást.

Valamikor nem kerülheték el a kereskedők; itt hagyták árújuk javát. Most, hét évvel a rendszerváltás után sem mutatkozik kereskedelmi fellendülés; Esztergom piacán az aluljárókból, vásárcsarnokokból jól ismert bódék. Az idegenforgalom talán az egyetlen töretlenül fejlődő üzletág; Esztergom egyre kevesebb turistát vonz, azok is inkább csak nyáron állnak meg egy-egy múzeumlátogatás erejéig a városban, s ezen legfeljebb a fagyaltárusok keresnek. A városközpontba behúzódnak a hatvanas-hetvenes évek ipartelepének hangulatát árasztó lakótelepei; idontalan középületek jelentik a fejlődést. A városban régen elhagyott romok, leégett, szétbontott házak maradványai, elhagyott ipari üzemek.

Néhány utcától eltekintve álmos, poros mezőváros benyomását kelti Esztergom; sajátos értékeiben nem enged gyönyörködni az alig elviselhető, figyelmen kívül nem hagyható feszültség, hogy a királyi város ki akar tömi a föld alól. A festői dombok a feltörekvő hajtásoktól felpúposodó aszfaltot idézik; a királyi város lehetősége ott lüktet a város közepén emelkedő meddőhányó, a kockaházak lakótelepek, az álmos és poros utcák alatt. Elviselhetetlen a kettősség, a táj hihetetlen gazdagsága, évezredek ízeit aszúként magába sűrítő zamata és a látomászerűen jelenlévő hiány között. *Az ő géniusz* sajátos hangulatai tárnak fel egy-egy utcasarkon. Micsoda erő lapul itt, ha egy rozszant pad egy kiszáradó fával, egy félig elsüllyedt ladik, egy ki tudja hányszor, és mindig silányabbul átépített házsor ilyen töményen sugározza azt, ami önnön jelenségén túl van. E szám anyagának összeállítása során győződhettem meg arról, hogy az átok, amely a várost annyiszor porba döntötte és az utolsó fél évszázadban részletekbe menő figyelemmel óvta minden természetes fejlődés lehetőségétől, ma is hatékonyan dacol minden józan elképzeléssel, amely Esztergomot királyi jussába emelné.

Vajon kellőképpen mérlegelte-e az Alkotmánybíróság mindezt, amikor elutasította az Alkotmánynak azt a pontját, amely Esztergomot emeli a legmagasabb jogi méltóság székhelyévé? Vajon az egész országot újító aránytalan központosítás lazítását nem lehetett volna az Alkotmánybíróság esztergomi működésével; legalább egyes üléseseinek ottani megtartásával elkezdni? Az egyetem Esztergombra, az iskolavárosra végre nem csak terhetek róna, hanem további beruházásokat vonzana a városba, s eleven kulturális életet teremtené a megszokott folytonosság helyreállításával. Vajon a bölcsészkar

Piliscsabára telepítő kezdeményező akaratnak volt-e párja Esztergomban, vajon a lehetetlen anyagi helyzet számbavétele mellett Esztergom egyetemi rangjának várható hatását is kellően mérlegelte-e a Püspöki Kar és a város vezetése? Az egyetemi évcikket a városban töltő fiataloknál lehet-e nagyobb biztosítéka a felemelkedésnek?

Az évszázadokon át fürdőkulturájáról is nevezetes város múlt századi műemlék fürdőszállója és étterme évek óta üresen áll. Az utóbbi évek nagyszabású szállodaépítési terveiből semmi sem valósult meg. A város alatti hévízek hasznosítása, a fürdő rekonstrukciója és bekapcsolása a város idegenforgalmába világos irányító akaratot és valamennyi érintett fél összefogását igényli. Az utóbbi években egyikre sem volt példa. Vajon miért nem támaszkodik a város vezetése az Esztergomot jól ismerő, iránta elkötelezett, kivételes tehetségű, áldozatkész műszaki szakemberekre? Ehhez hasonlóan alacsony hatásfokú tervezői tevékenység az általánosan kedvezőtlen viszonyok közt is kirívó. A folyóiratban inkább csak jelzészerűen felsorakoztatott tervek azt a képzetet kellik, mintha az építésszek szabályos ostromot vívnának a város, az igazi királyi város bevételéért, de egy-egy, szinte véletlen találománál többre nem futja az erőfőnyben lévő védőkkel szemben.

2000 a magyar királyság millenniuma, amelynek Esztergom volt a központja. Az egyház és a város az együttműködés feltételeit kutatják, miközben már késő az évfordulóhoz – ezer év! – méltó beruházásokba fogni. Más, érintett városok már terveik megvalósítását készítik elő. Az évfordulóra biztosan elkészül a királyi palota egyik szárnyának műemléki felújítása, a régészeti ig igazolható, rekonstruálható, európai szenzációt jelentő Vitéz János-féle lovagterem helyén és helyett, a barokk kori kaszánya tucatépülete. Ez a jelenleg engedély nélkül folyó, másfél milliárdos beruházás a megelőző állapot helyreállítását teszi lehetetlenné, de újat állja a terület tartalmas hasznosításának is. Ezt az állami költségvetésből kapja ajándékul a királyi székhely, amelynek 1997-es saját költségvetése négymillió forintot (plusz ÁFA) szán az ezredfordulós beruházások előkészítésére. Az esztergomi püspökség a Felvidékre terjedt ki, s ez volt Esztergom gazdasági régiója is. Mindig átkelőhely volt itt a folyón, amely ma végzetes határ. Esztergomot legutóbbára megyeszékhelyi rangjától fosztották meg; funkciótlannal szorult rá a határra. A híd megoldaná elszigeteltségét; magyar és szlovák oldalon a helybeliek mindent megtennek, hogy előkészítsék a híd újjáépítését, amelyhez az anyagi forrás is rendelkezésre áll; ha időben (ebből már csak betek vannak hátra) elkezdődik az építkezés. Most a nagypolitikai intett megállt a józan észnek és a híd szimbolizálta természetes emberi együttérzésnek. A szlovák kormányfői figyelmeztetés-fenyegetés és az esztergomi vízlépcsőépítés szándékának gyanúja egyidőben látott napvilágot. Hogy a vízlépcső tervéből mi igaz, nem tudhatom, de rémképnek, a város igazi, szunnyadó lényét fenyegető veszélynek mindenesetre alkalmas. Hídra nincs is szükség, ha a Bazilika a vízerőmű sziluettye fölé magasodhat; a város egyetemisták helyett benépesülhet józan ésszel, s talán akad pénz rá, hogy munkásszállás legyen a kihasználható Szeminárium. A Sándor-palotába beköltözhet az erőmű-beruházó vállalat, a Dorog és Dobogókő felől a terpeszkedő, idegen érdekeltségű üzemek benyomulhatnak a belterületek (számukra?) üresen tartott telkeire. De akkor már a város alá kellene építeni a gátat, s néhány méter földuzzasztása Esztergom problémáit végképp megoldaná. A huszadik századi ember győzedelmeskedik a természet és a történelem fölött.

Ez egy kívülálló ember érzelmes kitörése. A folyóirat további lapjain a hozzáértők, a helybeliek, a szakemberek higgadt, tényszerű beszámolóiból rajzolódik ki egy teljesebb, pontosabb kép.

Gerle János